

Ekspluatācijas modeļi

kopsavilkums politikas veidotājiem par jaunākajām cilvēku tirdzniecības tendencēm un modus operandi

ANNIINA JOKINEN & ANNA-GRETA PEKKARINEN

Šajā kopsavilkumā apkopoti galvenie secinājumi no ziņojuma "Ekspluatācijas modeļi – cilvēku tirdzniecības tendences un modus operandi Somijā, Latvijā, Igaunijā, Polijā un Ukrainā", ko rediģējušas Anna-Greta Peckarinena un Anniina Jokinena.

Jēdzienu skaidrojums

CILVĒKU TIRDZNIECĪBA DARBASPĒKA ekspluatācijas nolūkā attiecas uz smagu ekspluatācijas formu, lai gūtu finansiālu labumu. Parasti cilvēku tirdzniecības upuri piespiež strādāt ilgas darba stundas par nelielu samaksu vai bez tās. Pret upuriem var izturēties vardarbīgi, pielietojot draudus, turot parādu verdzībā, un ierobežojot viņu pārvietošanās brīvību.

CILVĒKU TIRDZNIECĪBA SEKSUĀLĀS ekspluatācijas nolūkā var ietvert personas piespiešanu iesaistīties prostitūcijā, seksa industrijā vai pakļaut citām seksuālās vardarbības formām.

Priekšnoteikumi

CILVĒKU TIRDZNIECĪBU VIRZA iespēja pelnīt naudu dažādos līmeņos, un uzņēmumi, kas gūst peļņu no tās, nav tikai noziedzīgas organizācijas, bet arī likumīgas ieinteresētās puses un uzņēmumi.

CILVĒKU TIRDZNIECĪBA IR dzimumu ziņā atšķirīga parādība: seksuālās ekspluatācijas nolūkos cilvēku tirdzniecības upuri galvenokārt ir sievietes un meitenes, savukārt daudzi no identificētajiem darbaspēka tirdzniecības upuriem ir vīrieši.

KOPUMĀ CILVĒKU TIRDZNIECĪBAS operācijas ietver dažādas izmaksas katrā procesa posmā: vervēšana, transportēšana un ekspluatācija. Šādas izmaksas bieži vien sedz cietušais, un tās var būt slēptas un uzpūstas tā, ka cietušais kļūst ļoti parādā, kas padara viņu arvien neaizsargātāku pret ekspluatāciju.

#ELECT
THB

Enhanced Law Enforcement
Cooperation and Training on
Trafficking in Human Beings

PROJEKTA "STIPRINĀTA TIESĪG-
SARGĀJOŠO IESTĀŽU SADARBĪBA
UN PILNVEIDOTAS APMĀCĪBAS PAR
CILVĒKU TIRDZNIECĪBU" (ELECT-

THB) mērķis ir uzlabot cilvēku tirdzniecības seksuālās un darbaspēka ekspluatācijas nolūkos atklāšanu un izmeklēšanu, kā arī stiprināt sadarbību starp tiesībsargāšanas iestādēm un citām iesaistītajām pusēm, lai to apkarotu Igaunijā, Latvijā un Somijā.

PROJEKTU FINANSĒ Eiropas Savienības
Iekšējās drošības fonds – Policija Nr.101021497.

PUBLIKĀCIJAS SATURS atspoguļo tikai autora viedokli, par ko atbildību uzņemas tikai viņš/viņa. Eiropas Komisija neuzņemas nekādu atbildību par tajā ietvertās informācijas iespējamo izmantošanu.

Darbaspēka tirdzniecība

ĻAUNPRĀTĪGA VERVĒŠANA DARBĀ ir viens no galvenajiem darbaspēka ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības riska faktoriem: pārmērīgas vai izdomātas maksas iekasēšana par darba nodrošināšanu, par ceļošanas dokumentiem un "pakalpojumu izmaksām" utt. Tā rezultātā darba ņēmējs var kļūt par parādnieku un kļūt neizsargātāks pret turpmāku ekspluatāciju.

PATVĒRUMA MEKLĒTĀJI UN migranti bez dokumentiem var justies spiesti pieņemt darba piedāvājumus ar sliktiem nosacījumiem. Migranti bez dokumentiem bieži nevēlas ziņot pat par nopietnu vardarbību, ja tas var novest pie viņu deportācijas.

SOCIĀLI ATSTUMTAS PERSONAS, piemēram, bezpajumtnieki, personas, kas cieš vielu lietošanas traucējumiem, vai personas, kas nesen atbrīvotas no ieslodzījuma, var kļūt par noziedznieku mērķauditoriju, jo viņi izmanto upuru psiholoģisko vai sociālekonomisko neizsargātību.

DARBS MĀJSAIMNIECĪBĀ RADA īpašus riskus, jo tas ir slēpts nodarbinātības veids (slēpts gan no tiesībsardzības iestādēm, gan no plašākas sabiedrības) un daudzās valstīs ir daļa no ēnu ekonomikas.

TIRGOTĀJI UN EKSPLUATATORI izmanto dažādas shēmas un uzņēmējdarbības struktūras, lai slēptu savas nelikumīgās darbības un izvairītos no nodokļu un sociālo iemaksu maksāšanas, tādējādi maksimāli palielinot savu peļņu.

Tostarp atrodamas tādas shēmas kā:

KRĀPNIECISKAS DARBA ŅĒMĒJU norīkošanas shēmas: elastīga darbaspēka iegūšana un nepietiekams atalgojums atbilstoši zemākajam atalgojuma līmenim nosūtītājvalstī.

PIESPIEDU VAI FIKTĪVA pašnodarbinātība: situācija, kad darba apstākļi atgādina darba attiecības, bet darba ņēmējs ir pašnodarbinātais "uz papīra" un ir atbildīgs par riskiem un pienākumiem, kas saistīti ar pašnodarbinātību, savukārt darba devējam ir iespēja samazināt izmaksas.

APAKŠUZŅĒMUMA LĪGUMU SLĒGŠANAS shēmas un "pastkastītes" uzņēmumu izmantošana: šādu pasākumu izmantošana, lai, piemēram, slēptu tādu trešo valstu migrantu nodarbināšanu, kuriem nav tiesību strādāt, nodarbinot viņus ar apakšuzņēmuma līgumu ķēdes starpniecību, kas ved uz citu valsti.

MAKSĀJUMU KRĀPŠANA, PIEMĒRAM, atalgojuma atvilkumi: darba ņēmējiem katru mēnesi maksā saskaņā ar visiem standartiem, bet, piemēram, pieprasa daļu algas atmaksāt skaidrā naudā vai pieprasa pārspilētu maksu par mājokli, transportu, instrumentiem un darba aprikojumu utt.

CITI AR DARBASPĒKA ekspluatāciju saistīti pasākumi / noziegumi, piemēram, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija, grāmatvedības krāpšana, dokumentu viltošana, kukuļošana un izspiešana.

Cilvēku tirdzniecība seksuālās eksploatācijas nolūkā

LAI GAN CILVĒKU tirdzniecība seksuālās eksploatācijas un darbaspēka eksploatācijas nolūgā atšķiras, ir saskatāmas vairākas līdzības.

POTENCIĀLO UPURU VERVĒŠANA galvenokārt notiek tiešsaistē. Personas, kas vēlas strādāt seksa nozarē, bieži tiek vervētas, izmantojot viltus solījumus: pēc ierašanās svešā valstī bez naudas vai vietējiem sakariem viņas tiek piespiestas piekrist nosacījumiem, kas ir daudz sliktāki, nekā iepriekš norunāts.

AR EKSPLOATĀCIJU SAISTĪTAS darbības, kas notiek tiešsaistē, arī kļūst arvien izplatītākas: cilvēku tirdzniecības upuru pakalpojumu sludinājumi bieži vien tiek publicēti tajās pašās vietnēs, kurās personas pārdod seksuālus pakalpojumus, tādējādi iestādēm ir grūti pamānīt ar cilvēku tirdzniecību saistītus sludinājumus. Līdzīgas problēmas rada arī seksuāla rakstura materiālu tiešraide, jo var būt grūti noteikt, vai darbs tiek veikts brīvprātīgi.

PIESPIEDU LAULĪBA IR situācija, kad laulība tiek noslēgta bez vienas vai abu pušu brīvas un pilnīgas piekrišanas vai kad viena vai abas puses nevar atteikties no laulības. Piespiedu laulību tirdzniecības gadījumos upuri parasti ir atkarīgi no sava laulātā naudas, mājokļa, pārtikas, uzturēšanās atļaujas un var saskarties ar dažādiem eksploatācijas veidiem, sākot no seksuālas eksploatācijas līdz piespiedu darbam un mājkalpībai.

Galvenās iezīmes:

BĒRNI UN JAUNIEŠI ir neaizsargāti pret seksuālu izmantošanu, piespiedu uba-gošanu un noziedzīgām darbībām. Īpaši apdraudēti ir bērni, kuri ir aizbēguši no mājām, audžuģimenēm vai aprūpes iestādēm.

BIEŽI TIEK IZMANTOTA tā sauktā milnieka metode, kas attiecas uz praksi, kad parasti vīrietis likumpārkāpējs pavedina jaunas, neaizsargātas meitenes un zēnus, izliekoties, ka viņam pret viņiem ir (romantiskas) jūtas, un beigās pakļauj viņus eksploatācijai.

CILVĒKU TIRGOTĀJI BIEŽI izmanto psiholoģisko piespiešanu un traumā radītu pieķeršanos, lai kontrolētu savus upurus sarežģītos veidos, kurus var būt grūti atklāt, piemēram, izmantojot izolāciju, draudus un pazemošanu apvienojumā ar gadījuma rakstura laipnību pret upuri.

CILVĒKU TIRDZNIECĪBAS UPURI var tikt izmantoti dažādos veidos: piemēram, seksuālās eksploatācijas upuri var tikt piespiesti parakstīt dokumentus, lai dibinātu krāpnieciskus uzņēmumus vai ņemtu aizdevumus vai kredītkartes, vai pieprasītu pabalstus, kurus pēc tam noziedznieki izmanto, lai finansētu savas noziedzīgās darbības.

GLOBĀLIE NOTIKUMI:

COVID-19 pandēmija un Krievijas iebrukums Ukrainā

KOPŠ 2014. GADA līdz pat 2022. gada, kad sākās pilna mēroga iebrukums, Ukrainas vīrieši, sievietes un bērni ir ekspluatēti un pārdoti Ukrainā un pāri robežām seksuālai izmantošanai, kā arī darbaspēka ekspluatācijai, piemēram, būvniecībā, ražošanā un lauksaimniecībā.

2023. GADA 18. aprīli vairāk nekā pieci miljoni Ukrainas bēgļu ir reģistrēti pagaidu aizsardzībai vai līdzīgām aizsardzības shēmām Eiropā. ES Pagaidu aizsardzības direktīva un cilvēku tirdzniecības apkarošanas pasākumi galamērķa valstīs ir potenciāli samazinājuši bēgļu ekspluatācijas risku.

UKRAIŅU BĒGLU EKSPLUATĀCIJA vai tirdzniecība pagaidām nav konstatēta lielākā mērā, taču ekspluatācijas risks joprojām ir augsts.

SAISTĪBĀ AR COVID-19 ceļošanas ierobežojumi palēnināja cilvēku pārrobežu pārvietošanos, potenciāli ietekmējot vietējo iedzīvotāju/migrantu, kas jau uzturas valstī, ekspluatāciju.

SEKSUĀLĀS TIRDZNICĪBAS UPURU atklāšanas samazināšanās visā pasaulē var liecināt par seksuālās ekspluatācijas samazināšanos, taču, visticamāk, ekspluatācija ir pārcēlusies uz mazāk pamanāmām un mazāk drošām vietām, tādējādi apgrūtinot tās atklāšanu.

MĀJSĒDES PERIODOS NOTIKA mazāk darba inspekcijas apmeklējumu. Daudzi uzņēmumi cieta finansiālus zaudējumus un bija spiesti atlaist darbiniekus. Dažiem darbiniekiem bija jāmeklē ienākumu avoti citur, bet citi riskēja ar savu veselību, pandēmijas laikā mijiedarbojoties ar citiem.

Raugoties
nākotnē

COVID-19 PANDĒMIJAS UN Krievijas iebrukuma Ukrainā sekas ir tālejoši ietekmējušas pasaules ekonomiku un cilvēku un preču plūsmu. Inflācijas, bezdarba un konfliktu dēļ daudzi cilvēki pasaulē un Eiropā ir vairāk pakļauti cilvēku tirdzniecībai un ekspluatācijai.

ĻOTI SVARĪGI SEKOT līdzī cilvēku tirgotāju, starpnieku un uzņēmumu darbības veidam, kuri krīzes rezultātā var biežāk ķerties pie nelikumīgiem līdzekļiem un cilvēku ekspluatācijas, lai paliecinātu savu peļņu un vienlaikus samazinātu izmaksas.

Galvenie ieteikumi politikas veidotājiem

☑ **Nodrošināt tiesībaizsardzības iestādēm nepieciešamos resursus un prasmes, lai paātrinātu cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanu** un vainīgo saukšanu pie atbildības. Līdztekus ir jāparedz resursi starpinstīciju sadarbībai, kas uzlabo iestāžu spēju atpazīt jaunas ar cilvēku tirdzniecību saistītas tendences un modus operandi.

☑ **Nodrošināt apmācības tiesībsargājošajām iestādēm par cilvēku tirdzniecības dinamiku, psiholoģisko kontroli un piedzīvotās traumas izmantošanu piesaistē,** kā arī par pierādījumos balstītām metodēm īpaši aizsargājamo cietušo pratināšanā (intervēšanā).

☑ **Nodrošināt, lai cilvēku tirdzniecības upuriem ir pieejama palīdzība un tainīgums,** kas var ietvert iespēju pieprasīt un saņemt nogaidīšanas periodu, uzturēšanās atļauju, juridisko palīdzību un tiesiskās aizsardzības līdzekļus, kā arī godīgu nodarbinātību.